

Versions del memorial

De la vinguda a Mallorca de l'Emperador Carles I d'Espanya i V d'Alemanya

PEP BARCELÓ ADROVER

Introducció:

Carles I (1500-1558) fou Rei de Castella i Catalunya-Aragó (1516-56) i Emperador d'Alemanya (Carles V) (1519-56), fill de Felip el Bell i de Joana la Boja, net per tant de part paterna de l'emperador Maximilià i de Maria de Borgonya i de part de mare dels Reis Catòlics.

Va assajar de materialitzar un imperi cristià universal sota el seu poder, enfrontant-se, entre d'altres, amb el rei de França Francesc I qui, després de les derrotes de Bicoca (1522) i Pavia (1525), s'alià amb el Papa Climent VII i els prínceps italians independents i li declarà la guerra.

En 1527 les tropes de l'Emperador assoliren Roma i l'almirall genovès Andrea Doria es posà al seu servei, augmentant així considerablement el seu poder marítim.

En 1532 el rei Francesc I s'alià amb el sultà turc Solimà el Magnífic¹ el qual després de haver de abandonar el setge de Viena (1533) perdé Tunis (1535).

En 1541 els turcs s'apoderaren de Budapest. L'Emperador Carles anà contra ells a Alger on fou derrotat pel seu aliat el citat rei de França, Francesc I.

Durant aquesta anada contra Alger, l'armada del Rei Carles I feu escala a Mallorca, de lo qual el Virrei Don Felip de Cervelló va ser avisat anteriorment mitjançant una carta rebuda de l'Almirall Andrea Doria en la què li demanava tingués queviures, aigua i llenya per lo que fes falta a l'exèrcit de l'Emperador.

¹ Solimà I el Magnífic (1494-1566) Soldà otomà (1520-1526), anomenat a Turquia Solimà Ganuni (El Legislador) i a Occident "El Magnífic", fou un governant ambiciós amb una política exterior amb dues vessants: Occident i Orient. A Europa els seus principals rivals eren el regne d'Hongria i l'Imperi de Carles V, i el seu principal aliat Francesc I de França, motiu pel qual va concedit privilegis comercials als francesos. La seva lluita amb Hongria (1520-26) fou un èxit per les seves tropes, conquerint Belgrad en 1521 i derrotant l'exèrcit hongarès a Mohács en 1521. Pel que fa a les seves accions contra l'emperador Carles V, les millors foren a la Mediterrània conquerint Rodas en 1522, Alger el 1532 i Tunis en 1534, fent incursions fins a Itàlia del Nord en 1536 i a la batalla de Preveza en 1538 derrotat de tal manera la flota veneciana i dels Habsburg que aconseguí que l'hegemonia naval turca duràs mig segle.

No només prepararen el que els havien demanat, sinó que al mateix temps feren uns arcs triomfals com homenatge a tan gran personatge.²

Per part dels canonges de la Seu i de la Confraria de St. Pere i St. Bernat també se'n feren de preparatius per rebre dignament al sobirà, relatats pel prevere i custodi de la Sagristia de la Seu Joan Valldaura³

Tenim per tant, tres versions de l'esmentada vinguda, escrits per testimonis mallorquins contemporanis del fet, que ens ofereixen la mateixa crònica, però des de punts de vista distints: la relatada al Cronicon, (diriem la versió oficial) la del notari Gabriel Sampol (versió personal i particular, feta segons el mateix autor per record i memòria del seu fill "*puy's ho ha vist tot de sos ulls*") i la del custos M^o Joan Valldaura, (versió eclesiàstica).

No repetirem les dues primeres per haver estat ja publicades i a l'abast de tothom, la tercera, fins hores d'ara pensam que inèdita, la reproduïm amb la intenció de, entre les tres, mirar de ampliar els detalls del fet.

La versió oficial és molt meticulosa i ens informa dels fets puntuals, itinerari de l'Emperador per Ciutat, gestions que es feren per abastir l'Armada Reial així com per fer saber al Monarca les mancances que hi havia a l'illa, aconseguint una rebaixa dels impostos. Relatant-nos fins i tot els queviures que serviren a les commemoracions.

La del notari Sampol deixa de banda aquests temes, centrant-se majorment en les vivències de la seva pròpia família tenint cura del Comanador, que romania malalt a ca seva, fent-nos saber al mateix temps la gran quantitat de ferits que anaven arribant a Mallorca derrotats.

La narració eclesiàstica, molt semblant a la que podem llegir al llibret "oficial" ja esmentat, té la particularitat de que exposa els fets des del punt de vista eclesiàstic, ampliant la crònica, primer al dia abans, quant ens diu que "*S.M. avia sopat lo dia ans a Maho dins lo port de Cala Figuera*" i segueix després de la seva partida contant-nos la seva arribada a Alger, anada a Bugia, tornada a Mallorca i el seu retorn cap a les costes de Màlaga.⁴

Podem observar també detalls com que el cavall negre que trià l'Emperador era de M^o Nicholau de Quint, que els domassos utilitzats a les cerimònies religioses eren del propi Carles I, que aquest tenia un llibre d'oracions per seguir la missa, que després de la seva tornada va deixar mandes pels difunts víctimes de la derrota soferta "*Y dexà per cas en ne sufragi, dinés per que fosen pegats, com de fet foren*", i molts detalls més entre els quals

² CAMPANER, A.(1967) "*Cronicon Mayoricense*" Aquests preparatius estan admirablement descrits al llibret, intercalat a la citada obra, titulat "*Libre de la benaventurada vinguda del Emperador y Rey don Carlos en la sua ciutat de Mallorques y dl recchiment que li fonch fet. Juntament ab lo que mes sucebi fins al dia que parti de aquella per la conquesta de Alger*"

³ AUM "*Consueta de Sacristia*" ec 3400. Aquesta transcripció confirma la suposició que fa el Sr. Campaner a la seva citada obra, pàgina 257 "*una de las cuales debe conservarse en la Sacristia de la Catedral, y es al parecer, obra del presbitero Juan Valldaura*"

⁴ El notari Gabriel Sanetpol ,transcrit com ja hem indicat per E. AGUILLO, encara amplia fins a XV dies més la seva narració.

son citats tots els noms dels canonges i religiosos que d'una manera significativa participaren a les dites cerimònies.

De la mateixa manera podem llegir observacions fetes personalment pel Rei, entre d'altres veiem que després d'haver rebut l'homenatge i acatament dels cavallers i nobles de Ciutat exclamà: *Aquí teniemos un regno ascondido*. Aquesta forma verbal tant se pot atribuir a la erudició de l'Emperador (del verb llatí abscondo) com a una errònia interpretació fonètica de l'escrivà⁵.

Metodologia i fonts:

Estudi comparatiu de la narracions següents:

La descrita per Álvaro CAMPANER al "*Cronicon Mayoricense*" ed. 1967, pàgs. 307 a 340 amb el títol "Libre de la benaventurada vinguda del Emperador y Rey don Carlos en la sua ciutat de Mallorques y del recebiment que li fonch fet. Juntament ab lo que mes sucehi fins al dia que partí de aquella per la conquesta de Alger". Versió nº 1.

La "Relació de la vinguda de Carles V . Expedició a Argel" de GABRIEL SAMPOL, notari, *ARM Protocols S 1080*, pàg. 122r-124v publicada al BSAL X, pàg. 231 per E. AGUILÓ. Versió nº 2°.

Y la feta pel Prevere JOAN VALLDAURA, manuscrit conservat al ACM entre les pàgines de "*Consueta de Sacristia*" cc 3400, (S. XVI-XVII)" amb enumeració de fulls 1,2 i 3, r. i v. intercalades a continuació del full CXXXV, independentment de la resta del citat manuscrit. Versió nº 3.

Criteris de la transcripció:

S'ha respectat en tot moment la grafia de l'original, posant-hi només les majúscules als noms propis i llinatges, així com els signes de puntuació que ens han semblat adients per facilitar-ne la lectura.

Personatges que trobam als relats:

Versió del Cronicon	Versió de G. Sampol	Versió de J. Valldaura
		Abrines, Lorens. Canonge
	Àguila, metge de S.M.	
Almirall de Nàpols		
Ambaixador d'Anglaterra		
Ambaixador de Portugal		
Antich, Pere. Notari		
Aulesa, Francese		
Bartomeu, Joan Antoni.		
Ciudadà. Jurat		

⁵ Consultat el Dr. Seguí Trobat sobre aquesta qüestió és del parer de la primera de les dues conjectures.

⁶ D'aquesta versió se'n troba un trasllat al Santuari de la Mare de Déu de Lluc, ACL Transcripcions, volum I, nota 512 del P. RAFAEL JUAN, MSSCC.

Batle General de Barcelona		
Bernardino (propietari de setze galeres)		
	Burgues, Francesc, procurador reial a Mallorca	Burgues, Francesc, procurador reial a Mallorca
Burgues Fortesa, Çaforteza, Lleonart, ciutadà		
	Çapata, Joan	
Cansoles, Ferran de. Estampador		
		Capfullos, Joanot de. Canonge
Caulles, Joanot de . Cavaller. Jurat militar		
Cervelló, Felip de. Virrei		Cervelló, Felip de. Virrei
Cervelló, Felip de. Fill del nostre Virrei i patge de Sa Majestat		
Columna, Ascanio		
Comte de Caudete		
Comte de Fuentes		
Comte de Itona		
Cors, Francesc		
Cotoner, Bernat. Veguer		
Cotoner, Nicolau. Ciutadà. Jura major		
Despuig, Samartí. Clavari bossier		
Doria, Andrea. Príncep i Almirall genovès		Doria, Andrea. Príncep i Almirall genovès
Duc d'Alba		
Duc de Camarino		
Ferreras, Felip de. Regent		
Fuster, Pelay, Donzell		
Genovart, Miquel. Menestral. Jurat		
Gonçagua, Ferran de. Virrei de Sicília		Gonsaga, Ferran de, virrei de Sicília
		Gual, Canonge
	Gurrea, Francisco de.	
	Francina, muller de D. Pedro	
	Hernandez de Ludenya	
	Hernandez de Ludenya, Pedro	
		Isabel, Emperadriu
		Isern, Canonge
	Eleonor, muller de D. Diego de Ludenya	
	Ludenya, Diego de	
		Linàs, Raphel, R ^m Bisbe de gràcia ⁷

⁷ Prelat que no és el titular de la Diòcesi, i que actua en el seu nom.

Malferit, Pere		
Mendoça, Bernadí de. Capità de les galeres d'Espanya		Mendoça, Bernadí de. Capità de les galeres d'Espanya
Mestre Racional de Barcelona		
		Milia, Jeronim de. Canonge
		Mir, Canonge.
Mir, Gabriel. Mercader. Jurat		
Mossiur de Gran Vela. Gran Canceller		
Muntanyans, Jaume		
Muntanyans, Nicolau. Canonge Sagristà de la Seu i Inquisidor		Muntanyans, Nicolau. Canonge Sagristà de la Seu i Inquisidor
Pagès, Joan Miquel. Mercader. Jurat		
Pax Fuster, Felip de		
Pax, Eleonor de		
		Paix, Miquel de. Canonge
Príncep de Salern		Príncep de Salern
		Quint, Nicholau de
Santpol, Gabriel. Notari	Sanctpol, Gabriel. Notari	
	Sanctpol, Pere	
Sanaga, tirà d'Alger		
Sanmartí, Joan Miquel		
Santacília, Pere Joan de		
		Santjoan, Canonge
		Santjust, Canonge
	Savallos, Doctor	
Spanyol, Nicolau		
		Torroella, Antoni. Canonge
Urries, secretari de S.M.		
Valentí, Francesc, advocat fiscal		
		Valldaura, Joan, preverea i custos
Vilalonga, Luis de . Ardiaca		Vilalonga, Luis de . Ardiaca
Virrei de Sicilia		

Text de la Consueta de Sagristia. (Font nº 3).

Ir.

Memorial fet per mi Joan Valldaura, prevera y custos⁸ de Screstia de la Seu de la vinguda feu en la Ciutat de Mallorca lo Serenissimo Sor Don Carles Rey Ntro. Emperador de Alemania y de las Coses se feren en la recepcio de aquell axi per lo R^d Clero com per lo seculars.⁹

Fas Memoria jo sobredit Custos com a XXIII de Agost del any MDXXXXI Don Falip de Cervello Virey de la present Ciutat Rebe una letra de Andria Doria en que li deya Se Maiestat seria ab gran exercit per anar Cuantra Alger en equesta Ciutat a XIII de Septiembre primer venidor y que fesen de proveir de Pa frexc, oli, lenyes, formatges y palles, ab la cual letra los Magnificos Jurats entraran en lo Capitol notificant als R^{ds} Canonges la letra.

Y axi los R^{ds} Canonges feren un Arch triunfal molt superbo en la plase de la Seu devant le Almoyna y los dits R^{ds} Canonges entraren en lo Consell de S. Bernat dien los fesan algun senyal de alegria per dita alegria de Se Maiestat, y dit Consell feu un altra Arch a la porta de mar per que quant Se Maiestat exirie de la Seu per anar al Castell lo posques veura.

Y ans de aribar Se Maiestat aribaren molts Senyors axi de Arago com de Catalunya, lo nom des quals seria prolixitat de Contar.

A VI de Octubre aribà lo Princep de Selern, y a VIII de dit lo Virey de Cisilia don Ferando de Gonsaga ab VII galeres y XXVIII Naus, aribant ab lo present port a hon trobà mes de LX Naus grosses eren aribades de Genove y Cicilia y Napols, totas de armade. Y asent dos o tres millas del moll la Ciutat lo seludà per aser Capita general de tota la

Iv.

armade y el feu tirar molta artalaria axi a les galeres com a les naus. Y lo mateix dia, hora tarde, entra un coreu de Menorca dient S.M. avia sopat lo dia abans a Maho dins lo port de Cala Figuera.

A XIII de dit, a quatre hores ans del dia, vingué una galera en lo moll notificant Se Majastat era a les Salines que volia entrar de dia per veura la Ciutat y lo port. Y sabent tal nova la Ciutat axi lo R^d clero com los seculars tots se preparen per tal resepcio.

Y asent ja dos hores de dia se mostraren al Cap Blanch XXXII Galeres, a l'ancuantre de les quals anà lo Virey de Cicilia.

Ab les set ere entrat y ab la que era vinguda de metinade y junta ab les de S.M. tirant molta artalaria. La Capitana de S.M. tirà un tir, y esent tres o quatre milles del moll la Ciutat comensà tirar tots los tir que tenia y la Capitana de S. M. na tirà molts y apres totes les altres plegades que era la més noble cose de veure.

⁸ Custos: Sacerdot encarregat de la custòdia i bon orde d'una sacristia, capellà, etc. ALCOVER-MOLL. Diccionari CVB (1950) Palma, Tom III, pàg. 874

⁹ Cfr. ADM. *Consueta de Sacristia*, entre els fulls CXXXV i següents..

E esent al moll per desembarcar, lo R^d Clero de la Seu ab totes les ordes de frares ab proceso isqueren de la seu fent dita proceso. Lo R^{dm} Mestra Raphel Linas, Bisbe de gracia y aportava la Vere Creu en la ma sens panello y lo S^{of} misser Luis de Villalongue feu per Diache y lo R^d m^o Miquel de Paix, Canonge, feu de companyo; lo R^d Mª Jeronim de Milia, canonge, feu de subdiache.

Isqueren de la Seu sinch creus, ço es les acustumades y la del Crestal y la den Rocell. Los subdiaconils portaran les figuras de Ntra. Dona. Isqueren vintyquatre bordons.¹⁰

Anà la proceso davant la porta dels polls de S. Domingo hont avian amperementat y posat un matalas forat de domas carmasi y dos coxins de brocat per adorar. Y aqui asperaren un bon rato¹¹ a Se Maiestat, qui esent al moll hont la Universitat havia fet un pont¹² per desem

2r.

bercar. S.M. vaent dit pont se posà an un bateu de la galera y no volge axir en terra per lo pont y aso per que portava dol de la Serenissima dona Isabel Emperetrix, muller sua q^o. Y asent en terra tenit li la Ciutat un caval aperelat ab adres de velut carmasi aquel no volge calvacar y donal al canareris maior y cavalca a un caval ab adres de velut negra, lo qual era de m^o Nicolau de Quint.

Y venint per la porta del moll dit la qual porta la Ciutat avia fet un arch y molts titols, los quals S.M. prenia pler de legir, y passant per devant la Longa, per lo carer de S. Joan axint al carer de S. Feliu y per lo Born amunt y asent al pont de la riera quis diu de la carnasaria de devall, Se Maiestat demanà si la riera era riu, e digueran li que no, pero quant plovia molt a la montaya venia l'ayga per aqui. Y giranse dix "*O que linda Ciutat*".

Y passant per la casa del pareyres axint a S. Nicholau Vell devant S. Domingo y per la plasa nova per lo carer de m^o Morey, per la volta de mossen Auelsa y per la Almundayna isqueren a la porta de S. Domingo ont astava tot lo R^d clero asperant S.M..

Y aqui el apeu de son cavall y adora la Vera Creu aportava lo R^{mo} Senyor Bisbe y fonch li dit per lo S^m Sachrista m^o Nicholau Montayas: "*S.M. sos entipesados acustumbraven da ir prososomalment con todo el clero*" y S.M. li respos: "*Yo no puedo ir a pie*".¹³

Axi torna cavalcar mirant sempra la Ciutat y demanant lo que veyia que era.

Venint a la plaçe devant le Almoyna ahont astava lo arch trihomfal dels R^{ds} Canonges, S.M. apeyà y anà a peu fins lo altar maior de la Seu en lo qual se ajonalà sobre un coxi ab un drap de brocat li posaran sobra la cadira de ferro del S^{of} Bisbe.

Y lo S^{of} Bisbe feu les pregarias

2v.

¹⁰ Vara de metall que usen certs capellans en les processons i altres cerimonies religioses. I.E.C. Diccionari (1995) Barcelona, Palma, València, pàg. 271

¹¹ Castellanisme incorporat pel relator en lloc de dir "una bona estona"

¹² Segons el citat "*libre de la Beneventurada binguda del Emperador y Rey Don Càrlos...*", aquest pont fou dissenyat pel Discret en Gabriel Santpol, notari.

¹³ Segons la primera versió S.M. afegí: *Yo no estoy bueno de los pies y no querria que me tentasse la gota* "

com astà en lo Pontifical y donà la benedictio a S.M. dient: *Benedicat te Deus.*

Y axí S.M. se alsà anant a la volta des castel Real exint per la porta de mar a hont avian fet los conselles de S. Bernat un Arch triunfal molt bel, lo qual S.M. se mirà. Y esen al pati del Castell sa atura un bon rato donant a besar les mans a tots los Cavaliers Malorquins, estant molt content axi de dits Cavaliers con de la Noblesa e Ciutat y dix: *“Aqui tenemos un regno ascondido”*.

Ab dit emperador vingueran molts Senyors de Italia, lo nom del quals seria lonch de ascriura.

Diumenge, a XVI de octubre vingué S.M. a hoir missa an la Seu. Digueran la missa de la dominica concorent y dix la lo S^{of} misser Luis de Vilalonga, ardiacha¹⁴ y lo avangeli digué R^d m^o Joanot de Capfullos, canonge; fone asiutor¹⁵ lo R^d m^o Lorens Abrines, canonge; la apistola lo R^d m^o Antoni Torroella, canonge.

Feran la dita missa ab XII capes les quals aportaven sis canonges hy foren los R^{ds} Canonges S. Joan y lo canonge Vilalonga y lo canonge Mir y lo canonge Isern y lo canonge Gual y lo canonge S. Just y dos domers¹⁶ y quatre primaxes¹⁷ feran lo Offici.

Los cantos de S. M. tenian lo feristol devall lo lentoner maior. Avia tanta gent en la Seu que era maravella de veure. S.M. astava dins unas cortinas suas avian posades en la part del altar maior debes S. Gabriel per les quals plantaran un pilar de fust el cap del predis del altar maior per tenir dites cortines.

Comensaren le missa al altar maior, dient primer aspergos, y donant aygua beneyte a S.M. y dita la oratio de asperges aqui mateix pres la casula y dix la confesio. Quant los mosisch digueran Gloria Patris y event dit lo avengeli

3r.

dona e besar lo Evangeli e S.M. ab libret el aportava y esent a donar pau ley dona lo mateix diacha ab la patena dor.

Y event acabade la missa molts del R^{ds} canonges li besaren la ma.

A XVII de dit vingue una galere de Ayvise tremesa per don Bernadi de Mendosa dient com le armade de ponent era en Ayvise, de la qual nova S.M. presi molt pler.

Y lo sendema que era dia S. Luch vingué S.M. a la Seu y hoí una missa baxa la qual dix lo dit R^d Bisba de gratia.

Y acabade la missa S.M. se isqué de la Seu per la porta de la Almoyna anant a mar a hon se enbercà ab la Galera de Andria Doria, la qual tirà molta artalaria, aixi dita galere com todas les altres. Era cosa de veure.

¹⁴ Càrrec o dignitat en els capitols de les catedrals. Antigament el primer o principal dels diaques d'una església.

¹⁵ Adjutor. Ajudant o assistent a la cerimònia. *DICCIONARI DEL I.E.C.* Edicions 62. primera edició (1995), pág. 37.

¹⁶ Domer: Clergue que exercia una doma o càrrec per setmanes. *Id. Id.* Pág. 647

¹⁷ Primaxers: Els qui donaven el to per cantar. . *Diccionari Mallorquí-Castellà* del P.PERE ANTONI FIGUERA Imprenta y Llibreria de Esteva Trias, Palma (1840) pág. 453. *Primetxer: El cantor per ofici en las iglesias (sic). Primicerio.*

Pertí primer dita galere seguint totas les altres.

N'encoaren ab molt bon temps per Alger y dos dias apres aribaren en dit Alger.

Y astant dos o tres dias ab prou bon temps apres la fortuna los turmantà en tanta menera que fonch forsat e S.M. dexas tal anpresa y fes enbercar tota la gent ab los vaxels heren restats. Com ab la fortuna se perderen molt vaxels ques diu se perderen mes . 150 ,¹⁸ vexels de coste y naus grosses y XIII galeres, perdentse molta gent en dits vaxels.

Fonch forsat S.M. apres de aver enbercade la gent restava anar a Bugia a ont astigue alguns dias, a prou distent de se persona.

Finalment, dissabte a XXVI de noembre, ha una ora de nit ariba an lo present port ab XXXVII galeres, sens que may per ningu fonch descubert a causa que feya tanta buyra que nos veyan les persones.

Y fonch tanta la alagria tingue la Ciutat que nos pot ascriure.

Desemberecà la matexa

3v.

ora y fon aposentat en Case de don Francesch Burgues, procurador Real de la present illa.

Y le matexa ora tremes lo seu almoynier maior a la Seu dient volia venir a hoir missa lo diumenge.

Y fon le aparalat lo altar maior ab totas les reliquies y molta luminaria. Dix la missa lo mateix Sor Ardiach ab los matexos ministras ja dits ab la vinguda primera.

Y lo sendema que hera dilluns a XXVIII del present ha ora ja tarde se enbercà per Malague.

Dexà que en la present Seu y parroquias, monestis axi de frares com de monjas fesen vespres lo mateix dia el parti y nou lisson de morts. Y lo sendema una missa conventual per les animes dels que son morts en Alger, les animes dels quals Ntro.S^{or} age col·locades an la Sua Gloria y do vida a S.M. y victoria Contra sos desenemichs.

Y dexà per cas en ne sufragi, dinés per que fosen pegats, com de fet foren.

Nevegà ab molt bon temps y dissabte a III de desembre a hora tarde ab salvament aribà a Cartagene.

Nostro Senyor li donc vide a son sant servey

¹⁸ Contra tot el costum de la narració, aquí utilitza la numeració aràbiga.